Mats Ersson Nohrmans Ättlingar vid Kopparberget

Fyra förväntansfyllda besökare inför en nedstigning i Falu koppargruva.
Längst till höger en gruvdräng med förfriskningar och bloss.
Ur ett skissblock tillhörigt A C Wetterling 1828.
Ur boken "1000 år vid Stora Kopparberget" med text av Sven Rydberg.

Släktmöte i Kopparberget
25–26 juli 2003

Medlemsblad våren 2003

Välkommen till släktmöte i Kopparberget!

När vi samlades till första släktmötet i Mora riktades uppmärksamheten på Mats Ersson Nohrmans son Anders och döttrarna Anna och Katarina samt deras efterkommande. Vid mötet i Strömfors var sonsonen Anders Nohrström och yngste sonen Henrik Nohrström och deras insatser i Finland i fokus. Nu är turen kommen till äldste sonen Erik Nohrström, som redan i tonåren tog plats i kopparstaden Faluns historia och så småningom uppnådde rang av bergsman och befallningsman.

I detta medlemsblad låter oss Ulla Engman-Münter ta del av sina släktforkningsresultat rörande Erik Nohrström och hans familj. Med redovisningen av sina forskningsresultat ger oss Ulla god grund för det släktmöte, som vi samlas till i Falun fredagen den 25 juli och lördagen den 26 juli 2003

Vi presenterar också som utdrag med tillåtelse av Kopparberget ett kapitel ur boken ”1000 år med Falu gruva” med Sven Rydberg som huvudförfattare. Därmed hoppas vi kunna bidra med ytterligare förförståelse inför gruvdagen fredagen den 25 juli i världsarvet, då vi som värd och guide får möta Sven Olsson, museichefen vid Kopparberget. Efter information och bildspel med avancerad 3D-teknik kl 9.00 följer en rundresa med buss runt gruvan, i staden och bergsmanslandskapet. Vi besöker bl a Bergsgården, där Erik hade sin bergsmansgård och Sundborn, där hans son en tid var komminister innan han blev kyrkoherde i Kärrbo i Västmanland. Vi intar lunch på Lilla Hyttnäs, och får en guidad tur på Carl Larssongården. På hemväg till Falun gör vi ett uppehåll för eftermiddagskaffe på Svedens gård med blomsterkungen Linnés bröllopsstuga.

Besök nere i gruvan med en specialvisning kommer att äga rum kl 19.00 på kvällen för att vi skall slippa kollidera med den anstormning av turister som väntas på dagtid. Nere i gruvan kommer det att bjudas på korv och öl samt besök av ”Gruvfrun”.

Lördagsförmiddagen den 26 juli är tänkt som tillfälle för egna strövtåg bland Faluns sevärdheter medan själva släktmötet kommer att äga rum under lördagseftermiddagen med början kl 1500. Uppgift om lokal, något som är beroende av antalet anmälda deltagare, meddelas dels under fredagen, dels på vår hemsida, www.mesn.nu.

Som inledning till själva släktmötet planerar styrelsen en meditativ upplevelse med ett bildspel av Anders Hanser om nutida konst och konstnärer runt Siljan. Bildspelet slutar med en konstupplevelse av nya bron över Dalälven nära länsmansgården i Mora Noret.

Vi fortsätter med en estraddebatt under temat ”En gräns för gränsens skull, men den skiljer oss inte åt ”, där vi vill belysa hur släktgemenskap och rötter samt hembygdsvård och lokalhistorisk forskning kan utgöra en tillgång för ett modernt samhälle i en tid fylld av globaliseringstankar. Till debatten har vi inbjudit några inflytelserika personer med erfarenheter både från hembygdsrörelsen, EU-livet i Bryssel, internationell hjälpverksamhet, kulturliv och kommunal förvaltning. I anslutning till debatten framförs några scener ur ett bygdespel om trolldomsprocesserna, vilket bör kunna öka vår förståelse för den tid då Mats Ersson Nohrman var verksam.

I de efterföljande släktmötesförhandlingarna tar vi upp de stadgeenliga ärendena men diskuterar också en eventuell anslutning av släktföreningen till Sveriges Släktforskarförbund med åtföljande frågor. Vi kommer också att informera om pågående arbeten, dels utvecklingen av vår hemsida på internet, dels arbetet med dagboksprojektet.

Efter släktmötesförhandlingarna blir det dala-måltid, en buffe, förhoppningsvis med lax, älgstek, tunnbröd och fäbodost samt glass med varm hjortronsås. Dagen avslutas i Kopparbergs kyrka, de gamla bergsmännens kyrka.

Under ett par dagar före släktmötet arrangerar släktföreningen en resa i Bergslagsbygden. Anne-Marie och Per Aronsson i Ludvika, som deltagit i de två tidigare släktmötena har stått för planeringen av denna bergslagsresa. Vi hoppas genom besök i världsarvet i Ängelsberg och Nya Lapphyttan i Norberg samt gruvspelet vid Flogbergsgruvan få historiska fakta, som belyser det intresse för järnhantering, som kronolänsmannens son Henrik Nohrström och hans brorson Anders Nohrström hyste och som på 1700-talet bl a ledde till engagemangen i de finska järnbruken i Forsby och Strömfors. De två blev tillsammans anfäder till de stora finlandssvenska släkterna Nohrström och Segerstråle.

Första dagen avslutas med musikandakt i Malingsbo kyrka, där Henrik Nohrström år 1728 vigdes med Brita Schougberg. Efter andakten tar vi oss till närbelägna Björsjö Lodge & Konferens, där vi beställt kvällsmål, logi för natten samt frukost och lunch för nästföljande dag. Under förmiddagen hoppas vi få någon lokalhistoriker, som kan berätta om bygden och släkten.

På eftermiddagen besöker vi Sämogården i Vad, där Mats Ersson Nohrmans hustru Karin Larsdotter hade sina rötter. Med Karin Sager som värdinna tittar vi på allt intressant gården har att bjuda på samt dricker eftermiddagskaffe och umgås. Dagen avslutas med besök på Flogberget, där vi som kvällens enda gäster intar en kvällsmåltid och beser Flogbergsspelet. Sent på kvällen når vi Falun för inkvartering. Vi vill också fästa uppmärksamheten på att var och en själv får göra beställning av logi i Falun.Vi ger några tips på följande sidor.

Under söndagen kommer det att finnas möjligheter att besöka länsmansgården i Mora-Noret. Närmare upplysningar lämnas vid släktmötet.

Förberedelserna är långt framskridna, men vi hoppas att alla gör anmälan om deltagande i så god tid att slutlig planering och definitiv bokning av lokaler mm kan ske utan tidspress. Följ gärna med på föreningens hemsida www.mesn.nu beträffande lokaler mm.

Släktföreningens styrelse, ser fram emot en god anslutning till släktmötet, till gruvdagen och bergslagsresan.

Hjärtligt välkomna!

Folke Hansjons, ordförande

Observera för besökare 2003 ! Ta på oömma skor eller stövlar vid besök i gruvan !!!

Matts Ersson Nohrmans äldste son Erik Nohrström och hans familj.

Av Ulla Engman-Münter

”Morabonde”. Akvarell från omkring 1700, Nationalmuseum, Tessinska samlingen.

Första gången Erik Mattsson Nohrström omnämndes var i faderns dagbok 1674-01-28: "Föddes min k.son Erick Mattsson hijt i werlden efter middagen widh pass klockan emillan 11 och 12. Gudh Alzmechtigh ware ähra och låte honom i tuckt och herrans förmaning upwexa". Den 2 februari:" Barss min k. son Erick Mattsson i kyrkan och till thet heliga doopet. S.D.G."

Dagboken 1676-06-23: "siuknade min k.son i kopporna".

Sonen Erick tillfrisknade från kopporna, och erhöll tydligen undervisning. Troligt är att han var elev på Falu trivialskola, han kom också att bosätta sig i Falun och bli en betrodd man i staden.

Från Schultzes matrikel över Bergslagets tjänstemän (också avskrift i Falu stadsbiblioteks arkiv) s. 161 har jag följande avskrift ur ”De 24 äldste”:

”Erik Nohrström: Anno 1674 den 25 januari född och då han år 1688 överlämnade skolan följde han mantalskommissarien Grahn i ett års tid. 1689 kom han i tjänst hos häradsfogden Jonas Gudmundsson i Österdalarna intill hans död , blivandes sedan år, 1691, uppbördsskrivare hos häradsfogden över Österdalarna, Jacob Pigot.

1697 i mars, blev han kontorsskrivare i Falu bankkontor, varest han ock under 11 års tid avslöt 11 års huvudböcker .

1708, anförtroddes honom av Falu magistrat att vara stärbhusnotarie, då han ock vid samma tid blev antagen till bisittare i Kopparbergs häradsrätt.

1711 d. 16 oktober. Erhöll han K.kammarkollegii fullmakt på häradsfogdetjänsten i Österdalarna och Siljans Övre och Nedre fögderi vilken syssla i de svåraste krigstiderna förrättades i 17 års tid.

Anno 1731 d. 28 september. Bekom han högvälborne herr Landshövdingens fullmakt att vara rådman och bisittare i Gruvrätten samt den 1:sta klassen i Bergrätten efter avlidne Carl Hansson Trulls.

Befallningsman Erik Nohrström var fjärdepartsägare i Falu gruva. Han upptages första gången i gruvans "hudlängder" år 1703. Står kvar i längderna till och med 1725. År 1726 är fjärdeparten överlåten till Carl Hansson Trulls.

Tillhörde Koppar Bergslagens De 24 Äldste.”

I Erik Hammarströms otryckta samling (avskrift i Falu stadsbiblioteks arkiv) del 11 s. 438:

Nohrström Erik:

”Född i Mora 1647 25/11 (fel datum!) (Schultze) Bokhållare 1707. Befallningsman 1712. Bisittare och bergsrådman 1731. Bodde på Bergsgården.

Gift 1:o 1703 5/5 i Falun med Christina Fredriksdotter (Troilia), död 1716, dotter till bankokommissarien Fredrik Zachrisson (Troilius) och Christina Schwan 2:o med Christina Drake död 1726. 3:o Christina Margareta Beet, f.o 1719, död 1755”.

Kyrkans arkivalier för St.Kopparbergs och Falu Kristine församlingar tillkommer först efter Erik Nohrströms död 1740.

Den första notering om honom, fann jag i Muncktells: ”Vesterås stifts herdaminne”. Kyrkoherden i Kärrbo församling var son till Erik Nohrström, som i herdaminnet nämndes som befallningsman och länsmansson från Mora.

Författaren, Johan Fredrik Muncktell, prosten i Irsta, härstammade från Falun och hans farmor var syster till Erik Nohrströms första hustru.

Titeln befallningsman eller kronofogde innebar att vara närvarande vid tingen såsom åklagare, åtala, häkta och verkställa straff, uppbära skatter, samt vara överordnad till läns-

män och fjärdingsmän.

Större delen av sitt yrkesverksamma liv ägnade Erik Nohrström åt Dalarnas fögderi, först som häradsskrivare åt de två kronofogdarna, Jonas Gudmundsson och Jacob Pigot.

Dessutom stod han i släktskapsförhållande till deras företrädare Gustaf Giliusson Tollet, som var gift med en kusin till honom i hans sista äktenskap, en dotter till kyrkoherden i Mora Andreas Nohrmoreaus.

När man studerar det historiska skeendet som gällde under Erik Nohrströms ämbetstid, så var det under de svåra åren för Sverige- Finland, då kungen Karl X11 satt som fånge i Bender efter slaget vid Poltava. Ryssarna härjade i Finland, brände och dödade och fördrev människor från deras hem, tusentals finländare flydde till Sverige. Dessutom härjade pesten i landet. Speciellt Stockholm var drabbat och regeringen och hovet flyttade ut till Arboga. Statens finanser var i dåligt skick, främst på grund av krigsrustningarna. Holsteinaren Georg Heinrich Görtz hade fått inflytande och beslutanderätt över landets ekonomiska skötsel. Staten lämnade löningssedlar i stället för kontanter till sina ämbetsmän.

Att vara kronofogde under denna tid måste ha varit speciellt svårt. Hans fögderi bestod inte enbart av Österdalarna utan även av Siljan övre och nedre fögderi. Erik Nohrströms privata ekonomi blev med åren allt sämre.

Han kom på obestånd på grund av skuldsättning. Dock måste han ha klarat sitt ämbete med äran i behåll. Han fick en rådmansbefattning och blev bisittare i gruvrätten, titlar som många framstående män och borgare i Falun kämpade för att erhålla.

Han var gift tre gånger, hans hustrur var alla döttrar av kända falusläkter.

År 1703 ingick Erik Nohrström äktenskap med Kristina Fredriksdotter Troilius, dotter till bokhållaren och bancofullmäktige, Fredrik Zachrisson Troilius, son till borgmästa- ren och direktören för Vedkompaniet, Zacharias Unosson. Modern Kristina Hansen, dotter till Fredrik Hansen, handelsman och rådman i Falun, Deras ättlingar tog familje-namnet Troilius, efter kyrkoherden i Leksand, Uno Troili Troilius med hustrun ”Stormor i Dalom” Margareta Säbrozynthia Bure.

I Erik Nohrströms första äktenskap föddes två söner och fem döttrar. Hustrun avled dock år 1716.

Han ingick ett nytt äktenskap 1718 med rådmansdottern Kristina Georgsdotter Drake. I det äktenskapet som varade i 10 år föddes två döttrar.

1727 kom ett tredje äktenskap till stånd. Hennes namn var Christina Margareta Beth, dotter till rådmannen Peter Beth. Äktenskapet var barnlöst .

År 1740 i början av året, avled Erik Nohrström vid 66 års ålder. Hustrun överlevde honom till 1758. Hon kom att vara rådmansänka i 18 år. Hon beklagar sig för Bergrättens ledamöter över ”... i anseende til sit änckestånd och utiråkade swaga wilkor och trångmål, blifwa ihogkommen, med någon hielp och undsettning, fant Rätten i anseende til Änkans utblåttade tilstånd för Christeligit, att bewilja henne utom then vanliga bestådde halfwa nåde åhrs lönen, så mycket af Rättens besparingskassa then Bokhållaren Welb:de Jacob Brandberg administrerar...” När man forskar bland bouppteckningar och finner hennes bouppteckning från januari 1759, överraskas man av att hon förvisso inte var någon helt utblottad änka. Hon måste ha varit en mycket förmögen kvinna att döma av hennes rikhaltiga bohag med guld och silver, porslinsserviser och en myckenhet av textilier av olika slag. Hennes arvingar angavs vara hennes styvsyskon av familjen Beth. Man kan kanske antaga att hon erhållit ett rikt arv efter sin far Peter Beth som också var köpman. Det är svårt att tro att hon erhållit understöd av Bergsrätten med ett så förmöget hem. Alla falusläkterna var också mer eller mindre befryndade med varandra, och hade säkert kunskap om de gällande förmögenhetsförhållandena.

Erik Nohrströms barn.

Äldsta dottern Catarina född 1704 gifte sig med bokhållaren vid Stora Kopparberget Samuel Irstadius. De var bosatta i Bergsgården. Hon död i Bergsgården 25/4 1746.

En dotter Kristina född 1729 i Bergsgården gift med Olof Forsström, skolpräst och senare komminister i Rättvik.

Christina född 1705 gifte sig med kyrkoherden i Kumla Olaus Olai Schulzberg. En av deras ättlingar var konstnären Anselm Schulzberg, samtida med Anders Zorn. Två av hans konstverk kan beses i entrehallen på Lugnetgymnasiet i Falun.

Sonen Erik född 1708 blev kyrkoherde i Kärrbo i Västmanland . Enligt matrikeln för Uppsala akademi studerade Erik där 1721-1729. Han gifte sig 3 gånger och hade barn i alla äktenskapen, 10 barn uppnådde vuxen ålder, 5 söner och 5 döttrar.

Sonen Fredrik född 1709 blir inskriven vid Uppsala Akademi 1724 i febr.Om hans vidare öden har jag inga uppgifter.

Elsa född 1710 gifte sig med vägaren Carl Lidman. De hade inga barn.

Margareta född 1713. Att hon levde till vuxen ålder finns belagt i Hammarströms samling, men för övrigt inga uppgifter.

Anna född 1714, gifte sig med handelsmannen och kämnären Peter Hessler. De fick 1 son och 3 döttrar.

Den yngsta dottern Katarina min mormors farfarsmormor gifte sig med Dyrsmeds Hans Danielsson i Lerdal, Rättvik. Han var bonde, klockare, nämndeman och även fjärdingsman.

De två döttrarna i det andra äktenskapet saknar jag uppgifter om.

Silver eller guld?

Slipsnål eller hängsmycke?
Det ordnar vi.

CLAES
GULD & SILVER

Vikmansvägen 5, 792 51 Mora • Tel. 0250-134 18

Medlem av släktföreningen. Granne med Länsmansgården.

Besökare och berättare

Ur ”1000 år vid Stora Kopparberget”

’’Märkvärdigheter vid Stora Kopparberget’’ heter en bok som utkom i fyra delar kring år 1790. Arbetet är på 748 sidor. Märkvärdigheterna var alltså många.

Inledningsvis lämnar författaren, komminister Eric Hammarström, en förteckning över vad som dittills skrivits om Berget.

Här återfinns Bernt Sveders gamla skrönor om att gruvan skulle ha upptagits redan 1480 före Kristi födelse och att koppar skulle ha skickats från gruvan till Kung Salomo som bidrag till tempelbygget i Jerusalem.

Rent allmänt tycks märkvärdigheterna ha vuxit med avståndet. Hammarström uppger sålunda att det i den stora encyklopedien som utkom i Paris skulle påstås att Falu gruva hade sådan omfattning att den innehöll hela underjordiska städer och byar med invånare som aldrig sett dagen. Något belägg för denna fantasifulla litteraturuppgift har inte stått att finna.

Huvudsakligen innehåller emellertid Hammarströms bibliografi arbeten om bergsbruket och om falutraktens topografi. De understryker på ett påtagligt sätt det stora intresse som gruvan varit föremål för och som gör att verksamheten vid Kopparberget dokumenterats mera ingående än någon annan äldre svensk industri.

Stadens och traktens särprägel kommer kanske ändå bäst till sin rätt i den rad av resebeskrivningar som finns bevarade alltsedan 1600-talet.

Så här kunde det låta. Det är engelsmannen J F Leopold som har ordet (1708):

’’Den resande som är på väg till Falun grips redan på långt avstånd av förskräckelse då han ser den mörka och tjocka rök, som staden oupphörligt utsänder i sådan mängd, att den med förhållandena obekante snarare tror sig komma till cyklopernas håla än till en stad. Röken härrör från hyttorna som är kringspridda på över en kvadratmils yta omkring sjöarna Varpan och Runn. När västlig vind blåser, förmörkar denna rök staden till den grad, att skymning råder mitt på dagen och invånarna måste tända bloss för att kunna fullgöra sina sysslor. Såväl enskilda som offentliga byggnader i staden är svärtade av sot och alla i det fria befintliga prydnader av mässing är täckta av ständig ärg.’’

Särskilt utförliga anteckningar gjorde en fransman vid namn Réginald Outhier, som besökte Falun 1735.

’’— Mellan gruvorna och staden, ja till och med inom dennas område ser man längs utmed hela ån intet annat än hyttor, där bälgarna drivs med vattenkraft. Nära dessa hyttor ligger en mängd ugnar, i vilka malmen breds ut på en dubbelbädd av ved, som eldsätts och sedan får brinna i flera dagar; på så sätt försiggår första beredningen av malmen.’’

’’Hela trakten väster om den genom staden flytande ån är till en bredd av åtminstone en halv mil helt och hållet ofruktbar och uppfylld med stenblock. Här är koppargruvorna belägna. Till dessa framledes vatten i kanaler från olika håll till drivande av en oräknelig mängd maskiner. Här ligger även bostäder för tjänstemännen vid gruvan, men för övrigt varseblives alls intet annat än massor av slagg, som bildar hela små berg, mellan vilka man underhåller vägar, avsedda för de små enspända kärror som används till malmens transporterande.’’

Outhier gjorde också en nedstigning i gruvan:

’’Vi steg först ned till bottnen av ett mycket stort dagbrott — — dit man går på trappor som dels är uthuggna ur berget dels byggda av trä där ingen bergvägg funnits. Våra förare bar flera buntar av långa granstickor, av vilka var och en av dem tände en då vi nått dagbrottets botten. — — I det ljus dessa bloss spred marscherade vi, var och en med sin förare framför sig, in i en mycket trång håla. Vi steg först nedför ett stort antal trappsteg, som, inhuggna i berget, bildade en krokig väg till en fyrkantig sänkning. Vid två sidor var hålan försedd med stegar som man nödgats binda tillsammans två och två för att de skulle nå ända till botten.

Innan våra förare steg ned, tog de sina bloss i munnen för att kunna hålla sig i stegarna med båda händerna.
— — Största delen av de smala vägar, som förbinder arbetsrummen med varandra, är försedda med en träränna, tjänande att styra hjulen på de kärror, i vilka malmen medelst hästar framskaffas till de talrika schakt, som brutits ända upp i dagen och genom vilka malmen i stora tunnor hissas upp. Tunnorna hänger i starka kablar, som är lindade omkring axlarna på åtskilliga stora hjul, av vilka somliga kringdragas medelst hästkraft och andra med vattenkraft. Vi såg mängder av arbetare, av vilka somliga bär kläder, andra åter är nästan nakna, medan de är sysselsatta med gruvarbetet. De gör upp eld på den berghäll, de ämnar spränga sönder, och då den är tillräckligt uppvärmd makar de bort elden och beljuter skyndsamt det varma berget med vatten, så att det spricker sönder.
En av arbetarna ställde sig tillsammans med herr Monnier och mig i en av de stora tunnor, som begagnas för malmens uppfordrande. Var och en av oss hade blott ett ben i tunnan och med händerna höll vi fast i de kedjor, medelst vilka tunnan är fäst vid kabeln. Kusken på detta besynnerliga fordon måste äga vana och skicklighet, ty tunnans rörelser, linan, som svängde och snodde, samt det trånga schaktet gjorde vägen högst besvärlig. Ehuru hästarna, som drog oss upp, gick mycket fort, behövde vi hela nio minuter för att stiga från schaktets botten till dess mynning.''
Den mest citerade skildraren av Falu gruva är ändå Linné. Han ger en utförlig redogörelse för en nedstigning i gruvan i sin stora ''Dalaresa'' 1734, men dessförinnan har han i mera skissartad form beskrivit sina intryck av Kopparberget i den tidigare s k ''Bergslagsresan'', och han återkommer även i andra sammanhang till Berget och till smältprocesserna. Linné var ju inte bara biolog, han var också mineralog och ägnade stort intresse inte minst åt proberkonsten, det vill säga konsten att analysera metaller och mineral. Han gav föreläsningar i ämnet under ett av sina många och rätt långa besök i Falun. Det skedde i det s k magasinet på Stora Kopparbergs tomt vid Åsgatan, men han gav också mycket uppskattade föreläsningar i ämnet i både Uppsala och Stockholm. Han publicerade dessutom ett antal skrifter i mineralogien och proberkonsten. Vad han i dessa skrifter redovisade byggde inte minst på praktiska prov och rön han hade gjort till exempel i smältverken vid gruvan. Linnés insatser för proberkonsten ger honom en plats också i Kopparbergets historia.
Linnés vistelse i Falun sammanföll med en mycket kritisk tid för gruvan. Berget genomlevde den kanske svåraste tiden i sin nyare historia.
Bergmästare vid denna tid var Anders Swab, berömd för sina insatser att ge gruvarbetet en ny och bättre organisation. På hans tid övertog gruvledningen brytningsarbetet från de enskilda bergsmännen. Malmfångsten fördelades sedan i direkt proportion till innehavet av fjärdeparter.
Vid 1720-talets mitt var Swab emellertid full av bekymmer. Rasmassorna var vid det laget, konstaterade han, genomletade tre till fyra gånger, men koppartillverkningen ökade inte fastän flera tunnor malm än tidigare årligen uppfordrades. Bränslebristen var katastrofal. Hade inte avraden efterskänkts, skulle gruvhanteringen vid denna tid ha gått med förlust. Vad beträffar malmens kopparhalt höll den sig genomsnittligt mellan två och en procent men gick långsamt men säkert nedåt från 1700 till 1760. Något system att analysera malmstrecken var inte utarbetat. Mera målmedvetna ansträngningar att dirigera brytningen efter rationella, vetenskapligt geologiska riktlinjer blev inte genomförda förrän omkring 1760.
Den gruva som Linné besökte hade delvis återtagit de arbetsformer som förekom före 1600-talets stora ras. Ungefär hälften av bryt-

Logiförslag, centralt och lämpligt för ej bilburna släktmötesdeltagare:

Hotel Falun, Trotzgatan 16, 79130 Falun, tel 023-291 80, www.hotelfalun.nu 345:-/pers. i dubbelrum inkl frukost, centralt.

First Grand Hotell, Trotzgatan 9 – 11, 79171 Falun, tel 023-78 48 80, www.firsthotels.se 400:-/pers. i dubbelrum inkl frukost, centralt.

Falu Fängelse Vandrarhem, Villavägen 17, 79137 Falun tel 023- 023-10560, mycket enkel standard med dusch och toalett i korridor, centralt, 170:- /pers..med tillägg för frukost och linne.

ningen försiggick i fast klyft. Man arbetade alltså i betydande utsträckning med tillmakning i ordentliga rum, orter och sänkningar. I själva verket var gruvrummen på Linnés tid mångfaldigt talrikare än under gruvans storhetstid kring 1650. Detta förhållande visar med obarmhärtig klarhet hur gruvan försämrats. I gångna tider hade något tiotal rum givit en årlig avkastning på upp till 3.000 ton råkoppar. Nu, två mansåldrar senare, förmådde inte över hundratalet rum avkasta mer än omkring 750 ton.

Strax innan Linné kom till Falun hände det att man för första gången sedan 1600-talets början fick en råkoppartillverkning som underskred 750 ton. Det var vid samma tid som Anders Swab, ännu icke femtioårig men utsliten av det hårda arbetet och de många kriser han måst genomkämpa, i ett dramatiskt avskedstal till bergsmännen som sin uppfattning hävdade att all välsignelse över verksamheten ögonskenligen sinat. De många trätor som blivit följden av gruvans problem hade, menade han, frätit och förtärt all välsignelse och förtörnat den högste guden, så att han syntes vilja ''lämna detta verket handlöst som av ingen människa kan förbättras''.

Under åren strax innan Linné kom till Falun inträffade ett stort antal svåra ras i gruvan som undan för undan förstörde flertalet av de stora schakten, och dessa ras fortsatte även under den tid då Linné besökte Falun. Omfattande och brådskande förstärknings- och skyddsarbeten pågick, främst i syfte att rädda den stora pumpinrättningen. Utan den skulle gruvans djupare delar snabbt vattenfyllas. När Linné lämnat Falun för sin utrikes resa, besannades de värsta farhågorna. 1736 står i gruvans historia som ett av de värsta katastrofåren, fullt jämförligt med 1655 och 1687. Swabs efterträdare som bergmästare, Samuel Troili, skriver: ''Man bliver nu så överhopad med vådeliga olyckshändelser i gruvan så att man snart må bliva försagder.''

Det är mot den här bakgrunden man skall se Linnés beskrivning av sina besök i gruvan, där han kallar gruvarbetarna för ''det fördömda folket'', även om han samtidigt framhåller att många avundas dem eftersom de var väl betalda. Han säger att de vid tiden för hans besök var över 1.200, och han fortsätter:

''Sot och mörker omgav dem på alla sidor. Stenar, grus, korrosiv vitriol, dropp, rök, os, hetta, damm var allestädes. Ras fruktades utan minsta hopp om säkerhet någon minut, som då allesammans på mindre än ett ögonblick kunde hopkrama.'' — ''Ängslighet av ett så stort djup, mörker och fara reste håren på mitt huvud'', fortsätter han, ''så att jag ingenting mera önskade än att åter få stå på jorden.'' — — ''All helvittes beskrivning finns här för ögonen''.

Decennierna kring 1700-talets mitt var även på annat sätt oroliga i Falun. År 1720 hade riksdagen tagit det unika steget att förklara Falun för ''bergsstad''. De två ''societeterna'', gruvan och staden, tänktes intimt samverka för det gemensamma bästa. Men det var ett omaka par man kopplat ihop. Bergsmännens inflytande i alla frågor var helt dominerande. Följden blev ändlösa tvister och klagomål. Trätorna i Falun blev ett stående ämne för överläggningar i den frihetstida riksdagen. År 1769 upplöstes det olyckliga äktenskapet och friden återställdes.

Mot bakgrunden av det ständigt pågående intrigspelet i staden och framför allt gruvans allvarliga problem kan det synas anmärkningsvärt att Linné kan beskriva umgängeslivet i Falun i så odelat entusiastiska ordalag. Hans skildring ger faktiskt intryck av en nästan ändlös räcka glada kalas. Utvecklingen visade dock att man hade skäl till optimism. Så småningom lyckades man trots alla svårigheter stabilisera produktionen vid upp emot 900 ton om året. Brytningstekniken förbättrades och de nyare och effektivare arbetsformer som Anders Swab hade börjat introducera fick effekt.

Logiförslag för bilburna släktmötesdeltagare

Scandic Hotell Lugnet, Svärdsjögatan 51, Lugnetleden, Falun, tel 023-669 2200, www.scandic-hotels.com, 1 km till centrum, 395:-/pers. i dubbelrum inkl frukost, 335:- med ICA-kort

Birgittagården, Uddnäsvägen 58, Hosjö, 791 46 Falun, tel 023-329 48, ca 8 km till centrum, 350:-/pers. i dubbelrum inkl frukost.

STF:s vandrarhem, Vandrarvägen 3, Haraldsbo, 791 43, telefon 023-10560, 3 km till centrum , 190:-/pers. (145:- för STF-medlem).

Gör som

Mats Ersson Nohrmans Ättlingar

Besök

KOPPARBERGET
Stiftelsen Stora Kopparberget

Stiftelsen Kopparberget* 79180 Falun
Tel. 023-78 26 38

konferens@kopparberget.com
www.kopparberget.com

Bokstaven Rättvik • 03-25848